

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/31, p. 103-124

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12565>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

☞ **Referees/Hakemler:** Doç. Dr. H. Tuğba EROĞLU - Dr. Aziz BELLİ

This article was checked by iThenticate.

DARBE NEDEN OLUR'U YENİDEN DÜŞÜNMEK: 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Veysel EREN - Ömer Fuad KAHRAMAN***

ÖZET

Politik olay ve olguları temelinden kötü veya iyi olarak yargılamak, bu olayları bağlı oldukları toplumsal, siyasal ve ekonomik değişkenlerden bağımsız olarak değerlendirmek, bu yöndeki çabaları vasatlık ve kısırlıkla malul hale getirecektir. Buna karşın olayı, içerisinde gerçekleştiği dönemi, bu dönemin sosyal ve siyasal şartları altında, ekonomik durumu da gözeterek değerlendirmek, olay hakkında daha yerinde ve kıymetli, anlamlı sonuçlar üreten adımlar olarak sayılabilecektir. Darbeler ve darbe girişimleri de bu tür olayların en önemlileri arasında sayılacak önceliğe elbette sahiptirler.

Bu çalışma, bu alandaki yazın eksikliğini gidermek üzere darbelerin hangi sosyal, ekonomik ve siyasal şartlar altında olgunluk gösterir hareketler olduğunu, bu alanda neredeyse genel bir şemaya ulaşmak üzere çalışmalar yapmış olan Zimmermann'ın eserlerinden hareketle irdelemek amacı gözetmektedir. Ülkemizde yaşanan olayların akabinde 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin daha doğru ve net bir şekilde anlaşılmasının yanında bir daha bu tür demokrasi ve özgürlük karşıtı faaliyetlerin yaşanmaması adına engelleyici bir rehber olması niyetiyle, çalışmamızın uygulama kısmında 15 Temmuz Darbe Girişimi incelenecektir. Ayrıca çalışmamız, pek çok farklı kıtadan ve ülkeden darbe örneklerinin analize tabii tutulduğu Zimmermann'ın eserinin bilinirliğini sağlamaya katkı vermeye ek olarak, 15 Temmuz Darbe Girişiminin de uluslararası boyuta taşınmasına yardımcı olacak ve diğer darbelerle karşılaştırmalı bir nitelik arz etmesine vesile olacaktır.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz Darbe Girişimi, Zimmermann, Darbe, Darbe Nedenleri

* Prof. Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, El-mek: veysel@mku.edu.tr

** Arş. Gör. Mustafa Kemal Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, El-mek: kahraman.fuad@gmail.com

RETHINKING HOW THE COUP DETAT'S OCCUR: AN EVALUATION ON THE COUP ATTEMPS OF 15TH JULY

ABSTRACT

Reconsidering political events and facts as bad or good from its root, would be a rather mediocre and ineffective effort if they are the result of evaluating these events independently of their social, political and economic variables. On the other hand, evaluating these events, under the social and political conditions of its period, taking into account the economic situation, can be regarded as steps that produce more meaningful and valuable results. Coup d'Etats and coup attempts, of course, have the priority to be considered among the most important of these events.

This study focuses on investigating the social, economic and political conditions under which coups and attempts are grown and also contributing to the literature in this area, based on the work of Zimmermann, who has worked on this field to reach a general schema. Following the events in Turkey, the July 15 Coup Attempt will be examined at the implementation part of this work, with the intention of being able to understand more accurately and clearly the 15 July Coup Attempt and being an obstructive guide to prevent such activities against democracy and freedom. Furthermore, in addition to the popularity of Zimmermann's work, where many different continental and national coup examples are being analyzed, it will also contribute to the internationalization of the July 15 Coup Attempt and provide getting a comparative perspective.

STRUCTURED ABSTRACT

Political events and phenomena are issues which need to be assessed in respect to historical, social, political, economic and cultural contexts. To attribute "bad" or "good" to political events without making such an assessment mentioned before will not lead to further explanations leading to shallow, incomplete and misleading analyzes and evaluations. Coups and coup attempts have the qualities of "event" and "phenomenon" and are one of the things to be avoided in evaluating and analyzing unilateral and approaches that lack of general perspectives.

Aim of the Study

This part of our study aims to briefly discuss the "A Causal Model for Military Coups D'etat" model that Zimmermann developed by examining different examples from different regions. In this way, it will be possible to understand what factors the model is developed on and to synthesize the validity of these obtained variables for the July 15 Coup Attempt.

This study focuses on investigating the social, economic and political conditions under which coups and attempts are grown and also contributing to the literature in this area, based on the work of Zimmermann, who has worked on this field to reach a general schema.

Turkish Studies

Following the events in Turkey, the July 15 Coup Attempt will be examined at the implementation part of this work, with the intention of being able to understand more accurately and clearly the 15 July Coup Attempt and being an obstructive guide to prevent such activities against democracy and freedom. Furthermore, in addition to the popularity of Zimmermann's work, where many different continental and national coup examples are being analyzed, it will also contribute to the internationalization of the July 15 Coup Attempt and provide getting a comparative perspective.

Limits and Scope of the Study

Zimmermann talks about some of the major glitches for the model he has created. This model indicates that it may have problems at the beginning firstly definitions of concepts. Another sensitive point is the way in which the dependent variables are determined. For example, it is difficult or even almost impossible to unravel the implications of political institutionalization or of the dependent variables that are listed under the regime's weakness, either directly or indirectly.

The economic, political, social and state-related situations have very complicated relationships to investigate and research one another. In addition, almost all of the concepts mentioned in the study are interrelated. From this, it becomes impossible to abstract and evaluate one of the concepts from the other. Thus, it is difficult to find out what the concepts contribute to the model.

Contributions to the Model

Zimmermann's reference to the coup and coup attempts used as a source of certain criteria. These criteria are the successful, unsuccessful, and contractual coup descriptions of Thompson (1975). This model contains multifactorial subheadings (see schema attached), but tidied up to collect the model under these main frames:

- Military Activities
- Administrative Activities
- Social-Political Activities
- Economic Activities
- External Activities

Then, each and all headings were evaluated in the context of the example of July 15. **Findings** as follow:

- **Military Action in Turkey:** Firstly Turkey is evaluated for military activities, the number of personnel will be taken into account. Turkey is obliged to maintain serious figures on the number of personnel of security and armed forces required by security policies. According to the model, the fact that the number of military personnel alone is high does not mean any positive correlation for the impact, but it seems to find its meaning when combined with other variables.

Secondly, it is the amount of budget allocated to the security of the Ministry of Defense. Although this amount has been relatively reduced compared to previous years, it maintains its importance as a proportion.

Turkish Studies

As a result of historical and social ties in Turkey, the armed forces have long been a leader in both society and politics, and they are actively seeking to become actors by taking active roles there.

- **Governance Activities in Turkey:** Under this heading, countries have taken into consideration factors such as the election period or the frequent elections, the election of the president of the country to a political identity approved or accepted by the military, or the election of the president for a long period. In Turkey, too, the table formed by the June 7, 2015 General Elections before the July 15 coup attempt in this issue confirms this part of the Model.

- **Socioeconomic and Political Activities in Turkey:** The subtitles mentioned in the socioeconomic and political activities include political discrimination against ethno linguistic division, civil war, exploitation history, past military conflicts, the existence of strong and harmonious political institutions, politicians' mistakes, corruption, external dependence, ineffective and inefficient government machinery and political participation and political institutionalization.

Turkey has a geography where language, ethnicity, religion and cultural diversity are high because it is late in nationalization movement in terms of language and ethnic origin. But the ethno linguistic division of Hibbs (1973) is the conflicts that arise mostly due to colonial history in newly emerging countries. Since Turkey does not have such a history of division, we cannot talk about a positive effect that has emerged with this kind of pressure in the coup attempt.

Turkey stands out among the listed items with the presence of military coups in its history.

In order to examine the existence of strong and harmonious political institutions and to determine its impact on July 15th, it will be necessary to briefly mention the historical background. The effectiveness and efficiency of the government mechanism in Turkey is shaped by the stability, economic and security policies.

Another important variable under political activity is the critical balance between political participation and political institutionalization. Although participation in Turkey has increased rapidly in recent years, it has not been met with sufficient political institutionalization, causing the crises that open the door to the coup.

- **Economic Activities in Turkey:** Economic reasons have become one of the main factors affecting politics and administration in Turkey. Generally speaking, recent fluctuations in Turkey's growth rates, inflation data, investment attractiveness, foreign and domestic borrowing status, structural reform expectations, money and economic policies, geopolitical stability and confidence, elections and GDP, can be said to be the main factors affecting their grades. Before the coup, we can observe that economic institutions' (Fitch, Standart&Poors and Moody's) reports in Turkey are generally static, but they have dropped the post-coup credit rating quickly. After the coup, they followed the economic developments and stated that Turkey has survived the shock. This data can be tried in the light of the fact that Turkey was not threatened by an economic crisis or crisis in the pre-coup period when the coup succeeded.

Turkish Studies

On the contrary, Turkey had the ability to show resistance even at that time.

- **External Activities in Turkey:** The last variable is activities such as foreign international veto power and war situation conditions that can be summarized as external activities. Turkey has come to discuss the interventions of foreign states in relation to the past Coups and has not hesitated to express the intervention of similar external intervention for the 15th of July Impact Initiative both in the state and in the public opinion.

Conclusion

At the conclusion of this article, which we attempt to evaluate the July 15 Coup Attempt on the model framework put forward by Zimmermann, we have pointed out separately in terms of each subtitles we suggested. We finally saw that July 15th match in a position between the Zimmermann's model in certain places to make a coup attempt, even if it failed in Turkey. We cannot decide that if the positive items of the substances we will refer to below are negative, we have enough environment for the coup to take place. We can say that the result is a meaningful composition with no research or data on what conditions would be sufficient for the Coup:

- Positive : in terms of Military Action in Turkey
- Negative : in terms of Governance Activities in Turkey
- Positive and Negative sides : in terms of Socioeconomic and Political Activities in Turkey
- Negative : in terms of Economic Activities in Turkey
- Negative : in terms of External Activities in Turkey

To put it briefly, on July 15, Turkey could not provide sufficient conditions for the emergence and the fulfillment of a coup according to the models set by Zimmermann. The positive aspects of Turkey's ability to govern, economic competences, resistance to external activities, and social political activities, even if it is a coup attempt in the country, certainly shows a dead birth, even though it seems to be supported by military support.

Keywords: 15th July Coup Attempts, Military Coup, Zimmermann, Reasons of Coups

1. Giriş

Politik olay ve olgular, tarihi, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bağlamları göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gereken hususlardır. Böyle bir değerlendirmeye tabi tutmadan politik olaylar ve olgular hakkında “kötü” ya da “iyi” nitelmesi, analizleri ve değerlendirmeleri sığ, eksik ve yanlış yönlendirmelere yol açan açıklamalar olmaktan öteye götürmeyecektir. Darbeler ve darbe girişimleri de “olay” ve “olgu” niteliğine sahip olup, değerlendirilmelerinde ve analizlerinde tek yönlü, bütüncüllükten yoksun yaklaşımlardan kaçınılması gereken hususlar arasında yer almaktadır. Nasıl ki bir devrim incelenmek istendiğinde bu devrimi harekete geçiren toplumsal değerler incelenmekteyse; aynı şekilde darbelerin gerçekleştiği dönemler için de benzer uygulamalar

mutlaka yapılmalıdır. Aksi halde darbelerin hangi şartlar altında ortaya çıkabileceği, hangi süreçlerin ve olayların bu tarz olaylara neden olacağı konusunda bilgisiz kalınacak; bu bilginin rehberliğinden yoksun olarak savunulan demokrasi ve özgürlük değerleri de havada kalacaktır.

Darbe girişimleri ve darbeler insanlık tarihinin hemen her döneminde, dünyanın birçok ülkesinde, farklı nedenlerle, farklı araçlarla, farklı yöntemlerle, farklı derinlik ve etkiyle ortaya çıkmışlardır. Bu çalışma, bu alandaki yazın eksikliğini gidermek üzere darbelerin hangi sosyal, ekonomik ve siyasal şartlar altında olgunluk gösterir hareketler olduğunu, bu alanda neredeyse genel bir şemaya ulaşmak üzere çalışmalar yapmış olan Zimmermann'ın eserlerinden hareketle irdelemek amacı gözetmektedir. Ülkemizde yaşanan olayların akabinde 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin daha doğru ve net bir şekilde anlaşılmasının yanında bir daha bu tür demokrasi ve özgürlük karşıtı faaliyetlerin yaşanmaması adına engelleyici bir rehber olması niyetiyle, 15 Temmuz Darbe Girişimi incelenecektir. Ayrıca çalışmamız, pek çok farklı kıtadan ve ülkeden darbe örneklerinin analize tabii tutulduğu Zimmermann'ın eserinin bilinirliğine ek olarak, 15 Temmuz Darbe Girişiminin de uluslararası boyuta taşınmasına yardımcı olacak ve diğer darbelerle karşılaştırmalı bir nitelik arz etmesine vesile olacaktır.

1.1. Zimmermann'ın Çalışması Ne Kapsamda Ne İfade Etmektedir?

Zimmermann, İkinci Dünya Savaşı sonrası farklı kıtalarda gerçekleşen darbe ve darbe girişimlerini ayrı ayrı değerlendiren isimlerin çalışmalarını incelemektedir (Zimmermann, 1979; 388-389). Bunun yanı sıra darbe ve darbe girişimi olarak akamete uğramış darbeleri; tamamen askeri veya siyasi elitler tarafından gerçekleştirilen darbeleri de farklı boyutlarda inceleme yoluna gitmiştir.

Darbeyi, “güç kullanımı veya bunun tehdidi ile yürütmenin başı olarak devlet liderinin düzenli askeri birlikler tarafından görevinden uzaklaştırılması veya bunu gerçekleştirmeye teşebbüs edilmesi” (Finer'dan aktaran Zimmermann, 1979; 388) olarak tanımladığı için darbe girişimlerinin de değerlendirme kapsamına alındığı söylenebilir. Zira burada asıl ortaya çıkarılmak istenen durum, hangi olaylar ve durumlar dizgesinin ardından darbelere veya darbe girişimlerine yol açacak faaliyetlerin hayata geçirildiğidir. Bu kapsamda, başarısız olsalar dahi darbe girişimlerinin de değerlendirilmeye alınması gerektiği kanaati hâsıl olmaktadır.

Değerlendirmelere gidilirken, Zimmermann'ın kaynak olarak kullandığı darbe ve darbe girişimlerinde belirli kıstaslar getirilmiştir. Bu kıstaslar, Thompson'ın (1975) ortaya koyduğu başarılı, başarısız ve anlaşmalı darbe tarifleridir. Bir darbenin başarılı olarak sayılabilmesi için darbe yönetiminin en az bir hafta kadar varlığını sürdürmesi beklenmektedir. Bu yönetim, varlığını devam ettirmese bile yıkıldığında ya da tamamen yönetimi ele geçirememiş olsa dahi girişimlerinde “başarısız bir darbe girişimi olarak” sayılabilmesi için “kaydedilmiş ve farkedilebilir” (recorded and recognizable) bir kontrolü ele geçirmiş olması gerekmektedir. Şayet darbe yanlıları devlet başkanını yerinden etmiş fakat darbe karşıtlarına yönetimlerini kabul ettirememiş veya en basitinden her iki taraf da bir diğerine hâkimiyetini kabul ettirememiş ise, böyle durumlarda bir tarafın diğerine üstünlük kuracağı zamana dek tarafların anlaşarak bina ettikleri bir darbeden söz etmek mümkündür (Thompson 1975; 460-465). Bu kıstaslara sığmayan, bu tanımlardan herhangi birisinin içerisine girmeyen faaliyetleri sıralamak çabası, hükümetler tarafından ezilen girişimleri veya küçük çaplı faaliyetleri ya da sahte darbe girişimlerini de değerlendirmeye almak anlamına gelecektir. Böylelikle ortaya çıkacak sonuç anlamlı korelasyon içermeyecektir.

Ülkemizde yaşanan 15 Temmuz Darbe Girişimini bu tarifler kapsamında yeniden düşündüğümüzde darbe yönetiminin hiç kurulmadığını ve devlet başkanını yerinden edemediğini net bir şekilde söyleyebiliriz. Ayrıca darbe taraftarlarının darbe karşıtları tarafından bir haftaya nazaran oldukça kısa bir sürede etkisiz hale getirildiğini de ekler, darbe taraftarlarının herhangi bir anlaşmada bulunmayacak kadar ivedi şekilde güçsüz bırakıldıklarını da hesaba katar isek geriye bu

tanımlar arasından uygun bir tek seçeneğimiz kalmaktadır. Bu seçenek de darbenin, kısıtlı ve kısa süreli de olsa bir miktar iktidar gücünü, fark edilebilir bir şekilde elinde tutmasıdır. Yani, 15 Temmuz Darbe Girişimi Thompson'un tanımları ve Zimmermann'ın kriterlerine göre değerlendirildiğinde "başarısız bir darbe"dir (failed Coup).

Yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, darbe kavramının gerçekleşebilmesi için olmazsa olmaz şartının askeri kaynaklardan gelmiş olması mecburiyeti bulunmamaktadır. Fakat buna karşılık araştırmaya dâhil edilen pek çok darbenin (80%, 1951 ve 70 arasında) askeri kaynaklardan gelerek gerçekleştiği not edilmektedir (Zimmermann, 1979: 391). Hatta bununla birlikte darbelerin şiddet içermeksizin gerçekleşebileceği de göz ardı edilmemelidir; yalnız asker şiddet gösterme potansiyeli bakımından dünyada pek çok ülkede –kullanılmasa bile nihayetinde-toplum ve siyasal sistem içerisinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki, şu şekilde açıklanabilir ki, askeri güçlerin karıştıkları darbeler, yoğun derecede şiddet içermeye ihtimaline açıktır. Bu sebeple, askeri güçlere karşılık verecek güç merkezleri, çatışmadan kaçınırlar. Bu anlamda, askeri darbeler karşılık bulmamaları sebebiyle genellikle şiddet oranı en az görülen darbelerdir. Yani askeri kaynaklar içerisinden gelen darbeler, taşıdıkları yoğun şiddet metaforu ve baskı unsuru sebepleriyle genellikle şiddet içeren karşılıklar görmemektedir. Yapılan araştırmalarda askeri güçlerin dâhil olduğu darbelerin yüzde 64'ünde yaygın şiddet görülmemiş; yüzde 18'inde önemsiz derecede, yüzde 13'ünde kayda değer ve sadece yüzde 6'sında aşırı şiddet olayları görülmüştür (McKinlay and Cohan, 1975, 1976).

Elbette ülkeden ülkeye, darbeden darbeye yaşanan olayların sebepleri çerçevesinde şiddete yol açtıkları ya da açmadıklarına dair bu şekilde sadece sayısal bir değerlendirmede bulunmak kısa bir değerlendirme olarak kalacaktır. Ülkelerin kendilerine ait siyasal ve sosyal kültürleri gibi genel ibarelerin yanında darbe liderlerinin şiddete bireysel olarak ne kadar meyyal olduklarının bile bu kategoriye etkilediği varsayılabilir. Yalnız, şunu da not etmek gerekmektedir ki darbelerin pek çoğunda kendisini gösteren askeri güçler, devrim veya ayaklanmalara veya iç savaşa karşı değerlendirildiğinde oldukça az şiddet içeren eylemler olarak ön plana çıkmaktadırlar.

2. Askeri Darbelerin Gerçekleşmesinde Etkili Olan Temel Değişkenler

Çalışmamızın bu kısmı, Zimmermann'ın farklı bölgelerden farklı örnekleri inceleyerek geliştirdiği "A Causal Model for Military Coups D'etat" modelini kısaca irdelemeyi amaçlamaktadır. Böylelikle modelin hangi etkenler çerçevesinde geliştirildiğini anlamak ve 15 Temmuz Darbe Girişimi için bu elde edilen değişkenlerin geçerliliğini sentezlemek imkânı doğacaktır.

Daha önceden bahsettiğimiz üzere, bu modelin geliştirilmesinde başarılı veya başarısız olarak darbeler ayrı ayrı incelenmemiştir. Bunun yerine başarısız dahi olsalar darbe girişimlerinin seçili yıllarda tamamına bakılmış, böylelikle daha kapsayıcı bir modelin geliştirilmesi umut edilmiştir. Ayrıca başarısız dahi olsalar, darbe girişimleri de nihayetinde birer 'doğum'dur; ölü olmaları sürecin altında yatan etkenleri ortadan kaldırmayacaktır. Yani, sonuçta başarısız olmuş olsalar dahi, darbe girişimlerini –elde ettikleri sonuç dışında- başarılı darbelerden ayırmanın pratikte pek de olumlu bir yanı yoktur. Zira çalışma, zaten darbelerin sonuçları ile değil, darbeleri doğuran etkenlerle ilgilenmektedir.

2.1. Askeri Faaliyetler

Değişkenlerin ilki, **askeri faaliyetler**dir. Bundan kasıt askerin personel olarak hacminin yüksekliği kadar askeri bütçe harcamalarının miktarıdır da. Aslında askeri gücün hacim, bütçe veya organizasyon gücüyle doğrudan alakalı, aralarında anlamlı bir korelasyon bulunan bir darbe ilişkisine rastlanmamıştır (Thompson ve Siegelman'dan aktaran Zimmermann, 1979: 392). Çünkü askerin sahip olduğu profesyonellik veya kurumsallaşma gibi diğer etkenler, bu doğrudan ilişkiyi kurmamızı

engellemektedir. Yani bir ülkede askerinin ne kadar profesyonelleşmiş olduğu veya ne kadar tecrübeye sahip olduğu; ya da ne kadar bir bütçeyle ve kaç kişiyle var olduğunu bilmek başlı başına o ülkede darbe sıklığını veya sıcaklığını tahmin edebileceğimiz anlamına gelmemektedir. Darbeler düşük rütbeli veya yüksek rütbeli askerler tarafından; ya da geniş veya az sayıda asker tarafından gerçekleştirilebildiği gibi darbelerin ortaya çıkması için illa ki darbeci askerlerin aynı toplumsal veya coğrafi bölgeden veya benzer fikir yapısından gelerek örgütlenmiş olmaları gerekmemektedir (Zimmermann, 1979: 394).

2.2. Hükmetme Faaliyetleri (İdari Faaliyetler)

İkinci değişken ise **hükmetme faaliyetleridir**. Bu değişken çatısı altında seçimlerin yaklaşmış olması veya seçilen devlet başkanının darbeleri tetiklemesi gibi durumlar bulunmaktadır. Yapılacak seçimlerin askerlerin kabul edebileceği bir adaydan farklı bir adayın kazanması veya böyle bir ihtimalin kuvvetle ortaya çıkması üzerine darbe sıklığında artışlar görülmektedir (Needler, 1968: 65). Buna ek olarak belirtmek gerekir ki darbenin zamanlaması da ayrıca önemlidir. Yani istenmeyen devlet başkanının eğer yeterli şartlar geliyorsa birkaç yüz asker tarafından yerinden edilmesi imkânsız değildir. Mesela 1967'de Dahomey'de devlet başkanının yerinden edilmesi sadece birkaç yüz asker tarafından gerçekleştirilmişti (Rhodes, 2004: 226-228). Devlet başkanının yokluğu veya seçilememesi durumları da darbe sıklığını ve sıcaklığını artıran sorunlardan biri olarak not edilebilir. Çünkü devlet başkanının olmayışı –diğer etkenlerin de yardımıyla- darbe gelişimini hızlandırmaktadır. 1975 Nijeryası'nda Gowon Askeri Rejimi (Rhodes, 2004: 228) ve 1980 Türkiye'sinde Kenan Evren Askeri Yönetimi benzer yıllarda benzer şekillerde yoğun toplumsal çatışmaların ardından seçilemeyen devlet başkanlarının yerine yönetimde hâkimiyet kurmuşlardır. Fakat yine de belirtmek gerekir ki devlet başkanının tek başına yokluğu veya seçilememiş olması durumu yanında diğer değişkenlerin etkileri sayılmaksızın darbeye neden olabilecek değildir.

2.3. Sosyal-Siyasal Faaliyetler

Üçüncü değişken olarak sosyoekonomik ve siyasal durumların bir arada değerlendirilebileceği **sosyal-siyasal faaliyetler** ele alınabilir. Bu kapsamda Hibbs'in ortaya koyduğu çalışmada (1973) belirttiği değişkenlerden faydalanılarak etnolinguistik bölünme (dil farklılığına dayalı etnik ayrışma) karşısında sosyal mobilizasyon, siyasal ayrımcılık, iç savaş, sömürü geçmişi ve geçmiş askeri darbeler gibi etkenler ve aralarındaki korelasyon tespit edilmeye çalışılmıştır. Hibbs sınırları Avrupalı devletler tarafından etnolinguistik veya kültürel kompozisyon göz ardı edilerek sınırları çizilmiş sömürü geçmişine sahip ülkelerde iç savaş ve takip eden darbe olaylarının daha sık görüldüğüne vurgu yapmaktadır (Hibbs, 1973). Yani güçlü ve uyumlu siyasal kurumların yoksunluğu, politikacıların hataları, yolsuzluk ve dış bağımlılıklar; bunlar sonucunda aynı zamanda hükmetme mekanizmasının etkisiz ve verimsiz hale geldiğini gören askerinin “karışıklığı bitirmek” amacıyla hükümete el koymasıyla sonuçlanabilmektedir (Zimmermann, 1979: 395). Finer (1970: 532) 1969 yılına göre yaptığı araştırmasında 150 yaşını ve üzerini doldurmuş ülkelerin yüzde 28'inde, 149 ve 15 yaş arasındakilerin yüzde 37, son 15 yılda kurulmuş ülkelerin ise yüzde 52'sinde askeri müdahalelerin gerçekleştiğini tespit etmiştir. Fakat ülkelerin yaşlarına, sömürü geçmişlerine ve yaşadıkları iç savaş sıklıklarına bağlı olarak ne kadar darbe geçireceklerini bulabiliriz savunusu, Thompson, Hibbs ve Janowitz'in (1964) çalışmalarına rağmen, tam olarak açıklığa kavuşturulmaya halen muhtaçtır. Zira bu bağımlılığı açıklayacak yeterli sayısal verilerin olmayışı, değişkenlerin bir diğerinden ayrıştırılarak gözlemlenme imkânının oldukça kısıtlı olması gibi etkenler sebebiyle verilerin geçerliliği üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

Bu değişkenleri detaylandırmak gerekirse, diğerlerine nazaran geçmişte yaşanan askeri darbelerin etkisini ayırt etmek gerekecektir. Çünkü askeri darbe yaşayan ülkelerin geçmişinde de askeri darbe tecrübesi bulunan ülkeler olduğu bilinmektedir ki, Latin Amerika, Sahraaltı Afrika,

Asya ve Ortadoğu'da 1958-67 yılları arasında darbe yaşamış ülkelerin 1948-57 yılları arasında da darbe geçmişi ve tecrübesine sahip oldukları sonucuna varılmıştır (Hibbs, 1973: 81 Putnam, 1967: 104).

Siyasal faaliyetler altında sayabileceğimiz önemli bir değişken de siyasal katılım ve siyasal kurumsallaşma arasındaki kritik dengede gizlenmektedir. Siyasal katılımın artıp siyasal kurumsallaşmanın azaldığı durumlarda rejim zayıflığının arttığı düşünülmektedir (Zimmermann, 1979: 396). Yani siyaset kurumlarının siyasal katılım sağlayan kitleler karşısında yeterli ve yerinde olacak şekilde kendi sistemini geliştirmemiş olmasının katılım talepleri karşısında bunlara yeterli cevabı veremeyerek sorunlar doğmasına sebep olacağı, bu sorunların da rejimin kendi zayıflığı üzerinde artırıcı etkilere sahip olacağı anlatılmak istenmektedir (Aydın, 2017: 43-51). Bu noktada, Huntington'ın öne sürdüğü uyumluluk (adaptability), karmaşıklık (complexity), özerklik (autonomy) ve bütünlük (coherence) kriterlerini¹ siyasal katılım ve kurumsallaşma noktalarından değerlendirmek faydalı olacaktır (Huntington, 1973: 12-24).

Huntington (1973: 12), kurumsallaşmayı "organizasyon ve süreçlerin değer ve standart/stabilite kazandıkları süreç" olarak tanımlamaktadır. Bu süreci değerlendirmede sayılan kriterlerin ilki uyumluluktur ki bu, bir kurumun çevresine ve çağına ne kadar uyum sağladığına bakılarak hesap edilmektedir. Yani, içinde bulunduğu çevre ve toplumun sorunlarına ne kadar cevap verebildiğine bakılarak kurumların uyum durumu çıkarılmaktadır. Yalnız bununla kalmamakla birlikte kurumun sorunlara ne kadar cevap bulduğuna, yaşının ve lider jenerasyonun ne kadar eskiye dayandığına, kurumsal kültür ve çalışma zamanına da bağlıdır. Buna ek olarak kurumun ne kadar fonksiyonel olduğu da hesaba katılmalıdır. Yani, kurumun var olmakla ortadan kaldırdığı sorunlar olmalı, kurumun varlığı bir anlam ifade etmeli; gerçekleştirdiği işlem ve süreçler bulunmalıdır. Bir kurum ne kadar fazla devreden jenerasyonlar tarafından idare edilmiş, ne kadar zamana karşı direnerek ayakta kalmışsa bu kurumun yeni kurulmuş bir yapıya göre gelecek yıllarda ayakta kalma direnci çok daha fazla olmaktadır (Huntington, 1973: 13-14).

İkinci kriter ise siyasal sistemlerin ve kurumların ne kadar karmaşıklık içerdiğine dairdir. İfade edilmek istenen şudur ki, bir görevin yerine getirilebilmesi için ne kadar fazla kurum veya kişi pay ortaya koymak zorunda kalıyorsa, sistem de o denli karmaşıktır. Yani, tek kişiye veya tek kuruma yüklenen görevlerle işleyen sistemler, bir görevi birden fazla kurum arasında paylaştırarak işleyen sistemlerden çok daha fazla basit ve yıkılma direnci de aynı derecede zayıftır (Jia, 2011). Huntington (1973: 18-19), Aristo'ya değinerek tiranlık rejimlerinin tek kişiye dayanan rejimler olduğunu ve karmaşıklıkları az olduğu için kişinin ömrüyle sınırlı kurumsallıklar taşıdıklarına atıfta bulunmaktadır. Buna karşın karmaşık yapıli devletlerin (mixed state²) ayakta kalmakta daha ısrarcı olduklarını söylemekte; görev ve yetkilerin kurumlar arasında dağıtıldığı Amerika'da darbe yaşanmamasını, aksini doğrular nitelikte Fransa'da ise en azından Gaulle rejiminin başa gelmesini buna bağlamaktadır.

Diğer ölçüt ise özerkliktir. Bu kriter ise siyasal sistemin siyasal olmayan sosyal gruplardan veya çevreden ne derece etkilendiğine odaklanmıştır. Sistemin siyasal olmayan süreçlerden, gruplardan veya çevrelerden etkileniyor olması, onun ne denli zayıf bir kurumsallaşmaya sahip olduğunu göstermektedir (Huntington, 1973: 20). Yani, daha açık ifade etmek gerekirse özerklik iki odak arasında, siyasal sistem ve sosyal gruplar arasındaki ilişkiyi anlatmaktadır. Eğer siyasal sistem

¹ Bu kriterler orijinal hallerinde kendi zıtlıkları karşısında değerlendirilmektedir: uyumluluk sertlik (adaptability-rigidity) ile, karmaşıklık basitlik (complexity-simplicity) ile, özerklik bağıllık (autonomy-subordinate) ile, bütünlük uyumsuzluk (coherence-disunity) ile.

² Bu kavram krallık, aristokrasi ve demokrasi karşısında tiranlık, oligarşi ve halkyönetimi siyasal sistemlerinden "en iyilerini" seçerek kurulan karmaşık devlet yapılanmalarını ifade etmektedir. Kavramın daha detaylı tanımı için bkz. (Huntington, 1973: 21)

belirli sosyal grupların ifadesi haline dönüşmüşse, bir aile, klan veya sınıfın tekeline düşmüşse, bu sistemin kurumsal olduğundan bahsetmek mümkün değildir, diyebiliriz. Yasamanın, yürütmenin, yargının veya bürokrasinin belli sosyal grupların tekelinde olması, hem siyasal sistemin kurumsallaşmasını engellemekte hem de diğer sosyal grupların siyasal rekabetten yoksun bırakılmaları devrim, iç savaş gibi diğer sosyal tabanlı huzursuzlukları da hazırlamakta; sistemin tamamen alaşağı edilmesine kapı aralamaktadır. Ayrıca yeterli özerkliğe sahip bulunan kurumların kendilerine ait kurumsal süreçleri geliştirmek için de fırsat yakaladıkları; bunu yapamayanların ise halen oturmamış kurumsal prosedürler çerçevesinde işlem gerçekleştirdiklerini söyleyebiliriz (Huntington, 1973: 21).

Buna ek olarak şunu da ifade etmekte fayda vardır ki, Huntington (1973: 21) sosyal grupların etkilerine açık olan siyasal sistemlerin aynı zamanda “sosyal olmayan” grupların etkilerine de açık olduğunu söylemektedir. Bu gruplar arasında fikirler kadar somut kavramlardan ajanlar kadar istihbarat öğelerini de sıralamakta, bazen paranın gücünün silahtan daha etkili darbe tetikleyicileri olduğunu söylemektedir. Sovyetler Birliği ve Amerika’nın siyasal sistemleri yeterli özerkliğe sahip olmayan ülkelerde bu tür denemelere giriştiklerini belirtmektedir.

Son kriter ise sistemin ne kadar bütünlük taşıdığıdır. Bundan kasıt birlik, birliktelik ruhu, moral ve disiplinin muhafaza edilmesidir (Huntington, 1973: 23). Siyasal kurumların kendi içlerinde özerk olarak işlemelerini sağlayacak birlikteliği taşımalarının onlara kendi kurumsal kültür ve ruhlarını, kendi işleyiş ve ayrıcalıklarını yaratmada imkân tanıyacağını söyleyebiliriz. Huntington’un aynı sayfalarda disiplin, koordinasyon, bütünlük ve moral birlikteliği sağlamış toplumların hem siyasette hem de savaşlarda aynı başarıyı gösterdiklerini anlatması da ilginçtir (1973: 24-25). Zira ikisi de temelde başarmak için benzer özelliklerin yerine getirilmesini beklemekte, iyi siyaset yapan toplumsal kültürün iyi savaşan bir toplum olması da böylelikle doğallık kazanmaktadır.

Huntington’ın kriterleri, tek başına darbelerin neden ortaya çıktıklarını açıklamak için yeterli olmamaktadır. Huntington’un ifade ettikleri politik istikrarsızlığa sebep olan faktörleri (siyasal şiddet, yolsuzluk,) –en azından– ortaya koymakta ise bile, bunun neden darbeye sonuçlandığını veya sonuçlanmadığını açık olarak ortaya çıkaramamaktadır. Bu görüşler daha çok praetorianizm’in yanında sayılabilecek askeri darbeleri ve rejimleri ya modernleşmeci ya da orta sınıfın savunucuları olarak görmekle kısıtlanabilir (Zimmermann, 1979: 398).

2.4. Ekonomik Faaliyetler

Bahsedilmesi gereken önemli bir diğer değişken de **ekonomik faaliyetler**dir. Ekonomik faaliyetlerin doğrudan askeri müdahalelere veya darbelerle sebep olduğu söylenirse bile oldukça yüksek bir etkide bulunduğu bilinmektedir (Needler, 1968: 61-62; Thompson, 1975: 475-476; Zimmermann, 1979: 398). Ekonomik zayıflama veya düşüş, değindiğimiz üzere doğrudan askeri müdahalelere sebep olmasa da darbe benzeri müdahaleleri artırıcı veya birleştirici bir bileşen olarak görülebilir. Zira ekonomik zayıflıkların arttıkça askerin sisteme dair huzursuzluklarının (military grievancies) da arttığı söylenebilir. Ekonomik gelişmişlik düzeyinin siyasal sistemin ve rejimin zayıflığını bir ölçüde belirlediğine değinen Thompson ve Palmer, siyasal zayıflığın ortaya çıktığı durumlarda eğer ekonomik zayıflık da bulunursa bunun sıklıkla darbeye sonuçlanan bir süreci takip ettiğinden bahsetmektedirler (Zimmermann, 1979: 398-399). Siyasal zayıflık durumu ise etnolinguistik bölünme karşısında sosyal mobilizasyon, siyasal ayrımcılık, sömürü geçmişi, yüksek siyasal katılım karşısında düşük siyasal kurumsallaşma gibi durumlarla birlikte devletin liderinden bir şekilde yoksun kalmış olması durumlarında ortaya çıkmaktadır. Bu değişkenlerle birleşen, daha doğrusu eş zamanlı olarak ortaya çıkan ekonomik düşüş veya krizlerin beraberinde askeri huzursuzlukla gelen darbeleri çağırıldığı yorumu yapılabilir.

Ekleme gerekirse, toplumdaki sosyal yapılanmanın ve buna bağlı olmayan ekonomik yeniden dağıtımların, olası siyasal zayıflık durumlarında askeri müdahalelerin önünde duracak toplumsal birlikliği engellediği ifade edilebilir (Zimmermann, 1984: 339). Zira Thompson, verilerinde Latin Amerika'da gerçekleşen darbelerin sıklığı ile toplumda yer alan yerli halkların etnik oranları ve ekonomik dağılıma ait payları arasında güçlü ilişkiler bulmuştur (Thompson 1975: 109). Ayrıca Fransa, Avusturya, Almanya, Belçika, İngiltere ve Hollanda'nın 1930'daki ekonomik kriz karşısında siyasal istikrarını inceleyen eserinde Zimmermann (1987: 25-30; 1988: 353-355), ekonomik kriz ve düşüş anlarının hükümetleri işlevsiz bıraktığı, böylelikle parlamentoların çözüldüğü ve halkın istek ve taleplerinin karşılanması noktasında hayal kırıklığı yaşayarak, giderek daha uç radikal partilere doğru yanaştığını gösterir verilerden bahsetmektedir. Halkın böyle durumlarda şiddete daha hızlı geçiş yapabilecek siyasal rejimlere ki bunlar arasında askeri yönetimler de bulunur, daha sıcak baktıkları çıkarımına ulaşabiliriz.

2.5. Dışsal Faaliyetler

Son değişken, **dışsal faaliyetler** olarak özetlenebilecek yabancı uluslararası veto gücü ve savaş durumu koşulları gibi faaliyetlerdir. Bunların arasında ekonominin dış sermayeye veya dışsallıklara bağlı olması gibi diğer faktörlerle bileşen oluşturduğu durumlar da bulunmaktadır. Ancak Zimmermann özellikle Birleşik Devletler ve Sovyet Rusya'nın etkisi altında tuttukları bölgelerde askeri darbeleri nasıl yönlendirmeye çalıştıklarına dair örnekler sunmakta (Zimmermann, 1979: 399-401), Walt ise bu örnekleri Avusturya Orusya müdahalesi ile Belçika'da 1790'da yaşanan darbeden Amerika'nın desteklediği İran, Şili ve Guatemala devrimlerine kadar uzatmaktadır (Walt, 1992: 357). Dış müdahalelere dayalı, spesifik olarak mesela savaş kaybetmiş bir ülkenin, askeri kanadının gücünü yerel hükümet kaynaklarına çevirdiğini görmek mümkündür. Bunun dışında, bu başlık altında değerlendirilebilecek bir diğer önemli husus da askeri darbelerin ülkeden ülkeye bulaşabilme özelliği göstermesidir (Zimmermann, 1979: 400-401). Her ülkenin kendine ait şartları olsa dahi, özellikle coğrafi ve kültürel olarak yakınlık gösteren, etki alanı bakımından aynı atmosfer içerisinde bulunan benzer ülkelerin birinde başlayan askeri darbe girişimlerinin veya toplumsal olayların, zincirleme bir şekilde diğerine sıçrayabildiği görülmektedir. Geçmişte benzer dönemde Ortadoğu ülkelerinde –Mısır, Yunanistan ve Türkiye'de 1960-70 yılları arasında- yaşanan darbelerle yine yakın dönemde yaşanan Arap Baharı Olayları ve bunu takip eden darbe dönemleri bu iddialara güncel örnekler teşkil edebilir.

3. Modelin Eksik Kaldığı Noktalar

Zimmermann ortaya koyduğu model için bazı belli başlı aksaklıklardan bahsetmektedir. Bu modelin, ortaya atıldığı çağ için geçerli olsa bile ileride yaşanacak başarılı başarısız darbe girişimlerinin modele uygulanması yoluyla bu aksaklıkların giderilebileceğinden söz ederken, aynı zamanda ortaya attığı modelin en başında kavram tanımları noktasında problemlere sahip olabileceğini belirtmektedir (1979: 388-389). Zaten mesela darbe nedir, ne değildir, ekonomik düşüş nedir, askeri huzursuzluk nelerden oluşur gibi kavramsal tartışmaların ve cevapların ne kadar çeşitlendiği, aynı zamanda ortaya atılan modelin de ne kadar geçerli olup olmadığının da göstergesidir. Zimmermann'ın çalışmasında sayılan bağlı değişkenlerden, mesela siyasal kurumsallaşmadan kastedilen anlam, yukarıda değindiğimiz alt başlıklarına bir yenisinin bile eklenmesi halinde modeli tamamıyla yeniden düşünmeyi gerektirecek önemli bağlantısal değişikliklerin yaşanmasına sebep olacaktır. Yani, mesela hangi olayların darbe sayılacağına hangilerinin sayılmayacağına dair yapılacak ufak bir değişiklik dahi çalışmada veri olarak kullanılmış örnek olaylar kümesinin sayısında ve dolayısıyla sonucunda ciddi değişiklikler yaşanmasına neden olacaktır.

Bunun dışında bir diğer hassas nokta da, bağlı değişkenlerin tespit edilmesinde kullanılan ifadelerdir. Mesela siyasal kurumsallaşmanın veya rejim zayıflığının altında sıralanmış bağlı değişkenlerin doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleşmiş darbelerle olan ilişkilerini açığa çıkarmak da oldukça zor, hatta neredeyse imkânsız bir çalışmadır (Zimmermann, 1979: 402). Mesela rejim zayıflığının altında yatan sebeplerden biri olarak sayılan devlet liderinin seçilememesi durumu ile askeri darbeler arasında tek başına doğrudan bir ilişki yokken siyasal kurumsallaşmayı oluşturan alt başlıklardan biri olarak devletin görev ve yetkilerinin birden çok makam ve mevki arasında pay edilmesi durumu darbelerin gerçekleşme sıklığında direnci artırıcı bir etken olarak ön plana çıkmaktadır. Ekonomik, siyasal, sosyal ve devletle ilgili durumları, birini diğerinden ayırarak ortaya koymak, araştırabilmek için oldukça karmaşık ilişkiler taşırlar (Zimmermann, 1993: 35-36). Yani, bunu şu şekilde de ifade etmek imkânımız vardır: çalışmada darbeyi oluşturan değişkenler sayılırken neredeyse tamamı bir diğeri ile ilişkili halde, ilişkide olduğu müddetçe darbeye neden olmaktadır (Zimmermann, 1979: 403), aksi halde tek başlarına darbe sürecini tetikleyici etken sayılamamaktadırlar. Bu durum da doğal olarak konu veri elde etmek noktasına geldiğinde, değişkenler arasındaki farklı ilişkiler ağını, hatta yumağını çözmeye çabalamak dışında bir çalışma ortaya çıkaramamak haline dönüşebilmektedir.

4. 15 Temmuz Darbe Girişimini Yeniden Değerlendirmek

Türkiye’de yaşanan 15 Temmuz Darbe Girişimini, uluslararası anlamda karşılaştırmaya tabii tutmak elbette oldukça zordur. Çünkü her ülkede, ülkenin kendine has endemik şartları altında meydana gelen darbe ve benzeri siyasi olayların, doğası gereği bir diğer ülkede yaşananlarla karşılaştırılmasında pek çok zorluk bulunmaktadır. Bunların en başında ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal durumlarının farklılığı gelmektedir. Ancak Zimmermann’ın çalışmaları, bu farklılıkları görmezden gelmeyecek, fakat geçmişte yaşanan darbe ve başarısız darbe girişimlerinin ortak sayılabilecek benzer özellikler taşıyıp taşımadıklarını tespit etmeye yöneliktir. Öyleyse 15 Temmuz’u Zimmermann’ın çalışmalarına uyarlamak, geçmişte farklı zamanlarda yaşanmış darbe, darbe girişimleri ve denemelerinin ortaya koyduğu ortak kriterleri sınamak imkânını doğuracaktır. Yani, 15 Temmuz’u belli bir zamanda belli bir olaylar silsilesi akabinde yaşanan münferit darbe olayları ile teker teker karşılaştırmak yerine, bu olayların ortak bir şemasını sunan Zimmermann’ın darbe modeliyle karşılaştırmakta daha büyük faydalar hâsıl olacaktır kanaatindeyiz. Bunun aksinin faydasız ve boşa bir çaba olduğunu söylemek de imkânsız; zira 15 Temmuz’un dünyanın farklı coğrafyalarında ve zaman dilimlerinde yaşanmış darbelerle karşılaştırılması da literatüre katkı sağlayacaktır. Fakat bizim niyetimizde 15 Temmuz’u iyi analiz ederek bir daha böyle elim vakaların yaşanmasını engelleyecek çıkarımlarda bulunmanın yanında ileriki zamanlarda ve farklı coğrafyalarda yaşanacak olaylara karşı genel bir hassasiyet de ortaya koymak vardır. Mademki 15 Temmuz’u plana döken darbe zihniyetinin bir işleyiş biçimi vardır, öyleyse bunun en girift noktalarına kadar analiz edilerek ayan beyan sergilenmesi de hem elzemdir, hem de gelecekte yaşanabilecek benzeri olayları engellemek adına tüm dünyaya bir rehber sunabilecektir.

4.1. Askeri Faaliyetler Bakımından Türkiye

Askeri faaliyetler bakımında Türkiye değerlendirildiğinde ilk olarak personel sayısı göz önüne alınacaktır. Hizmet sunma bağlamında düşünüldüğünde güvenlik hizmeti de eğitim ve sağlık gibi hatta onlardan daha fazla kamu hizmet sektörleri arasında önem derecesi yüksek bir alan olarak görülebilir. Bu kapsamda, personel sayısı bakımından Türk Silahlı Kuvvetleri çatısı altında çalışan personel sayısı³ ile Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu ve Emniyet Genel Müdürlüğünün ardından dördüncü sırada yer almaktadır. Türkiye, güvenlik politikaları gereği emniyet ve silahlı kuvvetlerin personel sayısında ciddi rakamları muhafaza etmek mecburiyeti

³ 2017 yılı verilerine göre 241.561 kişidir (Devlet Personel Başkanlığı, <http://www.dpb.gov.tr>, Erişim: 20.06.2017)

içerisindedir; zira hem stratejik konumu gereği hem de siyasi faaliyetlerden dolayı ülke çevresinde farklı terör örgütleri, mezhep çatışmaları, etnik bölünme kaygıları gibi endişelerle her daim yüz yüzedir. Sunduğumuz Modele göre, askeri personel sayısının tek başına çok olması, darbe için herhangi bir pozitif korelasyon ifade etmiyor olsa da, diğer değişkenlerle birleştirildiğinde manasını buluyor gözükmektedir.

İkinci olarak ifade edilmesi gereken nokta, Savunma Bakanlığı çatısında güvenliğe ayrılan bütçenin miktarıdır. Bu miktar önceki yıllara nazaran göreceli olarak azaltılmış olsa da, oran olarak önemini⁴ muhafaza etmektedir. Hem personel bakımından hem de bütçe bakımından Türk Silahlı Kuvvetleri Türkiye'nin en önemli ve önde gelen kurumları arasında sayılabilir. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kurumsal yapısı da oldukça eskilere dayanmaktadır. Ordunun yapılanması ve profesyonel biçimde işleyişi uzun tecrübeyle dolu uzun bir tarihi taşımaktadır. Yalnız Türkiye'de tarihsel ve toplumsal bağları neticesinde silahlı kuvvetler, hem toplum hem de siyaset içerisinde oldukça eskiden beridir bulunmakta, buralarda aktif rol alarak aktör olmak isteğini taşımaktadır (Demirel, 2005: 247-253). Ordunun siyaset içinden çekilmesi çabaları Osmanlı döneminden itibaren başlamış, oldukça sıkıntılı bir sürecin ardından nihayetinde Cumhuriyet yılları ile birlikte askerlik tam profesyonel bir meslek olarak görülmüştür. Ancak askerin siyasete müdahaleleri 1960, 1971, 1980 ve 1997 yıllarında yaşanan olaylarda açık örnekler teşkil etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerin kurumsal kültürü, kendi kurumu içerisinde güçlü bir yapı teşkil ederken aynı zamanda siyasete müdahil olmayı da, gerekse alt rütbelilerde gerekse de üst rütbelilerde, abes görmeyecek şekilde geliştirmiştir. Bunun elbette tarihsel ve toplumsal arka planlarını incelemek faydalı olacaktır yalnız bu konu, yazının kapsamını aşmaktadır.

4.2. Hükmetme Faaliyetleri Bakımından Türkiye

Bu başlık altında ülkelerin seçim dönemlerine girmesinin veya sık sık seçimler geçirmesinin, seçilen devlet başkanının asker tarafından onaylanan veya kabul edilen bir siyasi kimlik taşıması, ya da devlet başkanının uzun bir dönem seçilememiş olması gibi etkenler konu edinmiştir. Türkiye'de de, bu konuda 15 Temmuz Darbe Girişiminden önce, 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri ile oluşan tablo, Model'in bu kısmını doğrular niteliktedir. 2015 Seçimlerinde bilindiği üzere Türkiye 2002 Genel Seçimlerinden sonra ilk defa tek başına kurulabilecek bir iktidar çoğunluğu oluşmamıştır. Seçimlerden sonra yapılan koalisyon görüşmeleri, Türkiye'nin bir hükümet çıkarabileceği algısını sarsınca 1 Kasım 2015'te ülke, genel seçimleri tekrarlamıştır. Yaşanan sık seçimler ve hükümet kurma krizleri, 1 Kasım'da kurulan AK Parti Hükümetinin 7 Haziran seçimlerine giren kadrolarında büyük değişiklikler yapılmasına neden olmuş; ülkenin, görünüşte yönetici zihniyeti aynı kalmış gözükse de kadrolarda büyük oranda değişiklikler (www.aljazeera.com.tr, Erişim: 21.06.2017) yaşanmıştır. Mesela toplamda 8 yeni isim kabineye girerken 4 ismin de bakanlıkları değiştirilmiştir.

Demokratik rejimlerde meşruiyetin yegâne temeli halktır. Ancak Türkiye'deki tarihsel sürece baktığımızda bu durumun farklı temellere kaydığı gözlemlenmektedir (Aydın ve Belli, 2015: 88-90). Örneğin, Askerin Türkiye'de devlet başkanını onaylıyor olup olmadığı meselesi oldukça tartışmalı bir konudur. Silahlı kuvvetler, hükümet mekanizması hakkında zaman zaman açıkça hoşnutsuzluk ifadeleri⁵ kullanıyor olsa da son dönemler buna dair son emare dönemin Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın MGK Toplantısı ardından açıklamalarına binaen medyada yer alan 27 Nisan E-Muhtırası (2007) ifadeleridir. Açıklama, görev süresi biten Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet

⁴ Milli Savunma Bakanlığı, Kurumların bütçelerine göre yapılan sıralamada Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ardından gelmektedir (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.bumko.gov.tr>, Erişim: 20.06.2017).

⁵ 28 Şubat MGK Toplantısı Kararları 18 Madde için bkz. www.mgk.gov.tr

Sezer'in yerine, adaylığını açıklayan eski AK Parti Hükümeti Başbakanı Abdullah Gül'e karşı yorumlanmıştır (www.hurriyet.com.tr, Erişim: 21.06.2017). Devlet Başkanının değiştiği 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından ise buna benzer bir haberin veya askeri bir hoşnutsuzluğun medyaya yansımadağı görülecektir. 2015 Darbe Girişimi için silahlı kuvvetlerin en azından tepe noktasından ve yönetim kadrosundan devletin yöneticileri ile ilgili hoşnutsuzluk ifadeleri de bu minvalde açığa çıkmamıştır. Sadece, silahlı kuvvetler içerisinde yer alan belli ve sınırlı bir kadronun Devlet başkanı olarak Recep Tayyip Erdoğan ile ilgili bir hoşnutsuzluğu taşıdığı, darbenin de gereği olarak onu yerinden etmek istediği, hatta darbe planlarında Recep Tayyip Erdoğan'a suikast gerçekleştirmenin amaçlandığı açıkça ifade edilebilir (TC İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör ve Örgütlü Suçlar Araştırma Bürosu Darbe İddianamesi, 2017).

4.3. Sosyoekonomik ve Siyasal Faaliyetler Bakımından Türkiye

Sosyoekonomik ve siyasal faaliyetlerde belirtilen alt başlıklar ethnolinguistik bölünme karşısında siyasal ayrımcılık, iç savaş, sömürü geçmişi, geçmişte yaşanmış askeri darbeler, güçlü ve uyumlu siyasal kurumların varlığı, politikacıların hataları, yolsuzluklar, dışa bağımlılık, etkisiz ve verimsiz hükümet mekanizması ve siyasal katılım ve siyasal kurumsallaşma maddeleri bulunmaktadır.

Türkiye, dil ve etnik köken ayrımı bakımından ulusallaşma hareketini geç tamamladığı için dil, etnik köken, dini ve kültürel çeşitliliğin yüksek olduğu bir coğrafyaya sahiptir. Bu çeşitlilik, Tanzimat Döneminden itibaren giderek ulusal hareketlenmelerle akamete uğramış olsa da halen, sayılabilecek pek çok farklı etnik ve kültürel grubun varlığından bahsetmek mümkündür. Üstelik, etnik köken üzerine silahlı terör örgütü olarak PKK'nın varlığı, Kürt kökenli isimlerin siyasette ve yönetimde yer almasına dair ülke kamuoyunda yapılan tartışmaları; bunların yanında Alevi vatandaşların durumları gibi pek çok kültürel ve siyasal talep ve zorluk Türk siyasal yaşamının doğasına artık yer etmiştir. Fakat Hibbs'in ortaya attığı ethnolinguistik bölünme, daha çok ülke sınırlarının sömürü geçmişinden yeni çıkan ülkelerde tekrar çizilmesine bağlı olarak ortaya çıkan çatışmalardır. Buna açık örnek olarak Ortadoğu coğrafyasını, Irak ve Suriye arasındaki hem etnik hem de mezhep geçirgenliklerini verebiliriz. Türkiye, bu nedenle bu tip bir bölünme tarihine sahip olmadığı için yaşanan darbe girişiminde bu tipte bir baskıyla ortaya çıkmış pozitif yönlü bir etkiden bahsedemeyiz.

Türkiye bu sayılan maddeler arasında tarihinde yer alan yaşanmış askeri darbelerin varlığıyla öne çıkmaktadır. Siyasi tarihi boyunca Türkiye'de silahlı kuvvetler hem darbe derecesinde hem de daha yumuşak sayılabilecek muhtıralar ile veya demeç ve beyanlar ile siyasete yön vermeye çalışmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin darbe sıcaklığının yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Güçlü ve uyumlu siyasal kurumların varlığını incelemek ve 15 Temmuz'a olan etkisini tespit edebilmek için tarihsel arka plandan kısaca bahsetmek gerekecektir. Türkiye'de hükümet mekanizmasının etkin ve verimli olması istikrar, ekonomi ve güvenlik politikalarının seyrine göre şekillenmektedir. Güvenlik, adalet ve refah yolunda modernleşme sürecinde Türkiye, hukuki akılcılığa ve modernleşme süreçlerinin hayatın her alanında tamamlanmasına çaba sarf etti. Kurucu elitler açısından güçlü bir devlet oluşturmanın temel unsuru ancak modernleşmenin tamamlanmasıyla gerçekleşebilirdi. Merkez, kendisini güçlendirdikçe ve merkezileştirdikçe devleti de güce ulaştıracağı savunuyla modernleşme sürecinde toplum inşasına başladı. Çoğulcu demokratik hayatın yerleşmesi ile bu ayrım, halk tarafından seçilen yöneticilerin bürokratik elitlerle çatışmasına; ardından "bu ihtilaf ise performans ve uygulama eksikliklerine sahip ve demokratik konsolidasyonu tamamlanmamış bir modern devlet yapısının" (Aras, 2017: 6) oluşmasına neden oldu. Böylelikle kurumsal devlet yapısı, toplumdaki farklı bir şema üzerinde bulunduğundan sosyal

krizlere karşın her daim hazırlıksız yakalandı. Ayrıca seçilmişlerin demokratik meşruiyet arayışında hem ülke dışından hem de ülke içerisinde ittifaklar aramasına neden oldu.

FETÖ'nün devlet kademelerine yerleşmesi bir anlamda 2007 Cumhurbaşkanlığı Seçimi krizi çerçevesinde bürokratik vesayeti kırmak amacıyla olan AK Parti kadrolarının yapılanma tercihlerinden kaynaklanmaktaydı (Aras, 2017: 8-9). Bürokratik vesayetin kırılması için yeni kadroların kurulması bir noktada siyasal kurumsallaşmayı ciddi derecede etkilemişken, şimdi anlaşılmaktadır ki FETÖ bu kadroları işgal ederken de herhangi bir liyakat şartı aramayarak, zaten az olan uzman bilgisi ve profesyonelliği de oldukça kırmıştır. Bu kadro değişiklikleri de nihayetinde siyasal yapılanma, kurumsal miras, güçlü ve uyumlu siyasal kurumların varlığı gibi sayılan maddelerin tamamını etkilemektedir. FETÖ'nün bürokrasi mekanizmalarına tamamen yerleşmek ve ele geçirmek hayalleri, AK Partinin kritik dönüm noktası olarak adlandırabileceği 2010 yılındaki ayrışma, 2014'teki kırılma ve 17-25 Aralık 2015'teki kopma süreçleri sonunda kesin akamete uğramıştır. Kısaca, son olarak söylemek gerekirse Türkiye'de siyasal kurumların gücü, kültürü, uyumu, verimi ve etki durumu toplumsal ve siyasal çekişmeler içerisinde sürekli bir git gel yaşamıştır. Zaten geçmişte yaşanan darbelerin sıklığı da bu ihtilafların üzerinde yükselir; 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin sosyal-siyasal zemininde AK Parti kadrolarının yönetim mekanizması içerisinde FETÖ kadrolarına karşı verdikleri mücadele yatmaktadır. Darbe girişiminde bulunmak, bürokrasinin tüm kademelerine yerleşerek devletin kurumsal mekanizmasını kendi lehlerine zayıflatmaya çalışan örgüt mensuplarının son güç denemesidir.

Siyasal faaliyetler altında bir diğer önemli değişken siyasal katılım ve siyasal kurumsallaşma arasındaki kritik dengedir. Siyasal katılımın artıp buna rağmen kurumsallaşmanın azaldığı durumlarda rejim zayıflığının arttığından bahsetmiştik. Türkiye'de katılım geçen yıllarda hızlı bir şekilde artmış olmasına rağmen bunun yeterli siyasal kurumsallaşma ile karşılanamamış olması darbeye kapı açan krizlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Huntington'ın öne sürdüğü kurumsallaşma kriterlerini göz önüne alırsak değerlendirmeyi daha doğru yapabiliriz.

Uyumluluk kriteri kapsamında siyasal mekanizmanın çevresine ve çağına uygunluğu farklı noktalardan ele alınabilir. Bir noktada kamusal reform çabaları devam ederken diğer yanda toplumsal sorunların boyut ve biçim değiştirdiği gözlemlenebilir. Çevreci hareketlerin itirazları, kentsel dönüşüm programlarının ortaya çıkardığı sorunlar, enerji kısıtlılıkları, ticarete yaşanan pazar ve kalite sorunları, uluslararası problemler ve iç güvenlik hassasiyeti gibi pek çok noktada siyasal kurumların karşılaştıkları sorunlarla birlikte çözüm önerileri getirme noktasında çaba sarf ettiklerini görmek mümkündür. Ancak yakın geçmişte yaşanan Gezi Parkı Olayları, İntihar Saldırıları gibi olaylar hükümetin bir noktada toplumun belli kesimlerinin hassasiyetlerini yakalamakta sorunlar yaşadığını göstermektedir. Yalnız, Darbe Girişimi sonrası seçilmiş hükümeti desteklemek için sokak protestolarına katılan farklı siyasi tabanlardan, etnik kökenlerden ve coğrafyalardan gelen insanların varlığı da, her şeye rağmen toplumun siyasal mekanizmaya verdiği desteği göstermesi bakımından önem arz eder. Ayrıca siyaset mekanizmasının uzun sayılabilecek bir geçmişe, özellikle AK Parti hükümetinin 14 yıllık yönetim tecrübesine ve kurucu lideri Recep Tayyip Erdoğan ve kadrolarının darbe gecesinde idare başında olması da oldukça elzemdir. Kurucu kadrolarının neredeyse tamamının eski siyasetçilere dayandığı AK Parti yapılanmasının darbe girişimi karşısında direnebilmesini sağlayan en önemli etmenlerden birisi siyasal mekanizma içerisinde tecrübeli, kurumsallaşmış ve kadrolaşmış bir hareket olmasında; halk desteğini yitirmemiş olmasında aramak mantıklıdır.

Diğer kriter ise **karmaşıklık** kriteridir. Darbe döneminde Başbakanlık sisteminin içerisinde kurumların birbiri ile olan içli dışlı girift yapısı Türk yönetim sisteminin darbenin gerçekleşmesini zorlaştırıcı bir dirence sahip olduğunu göstermektedir. Zira darbe gecesinde darbecilerin yönetim mekanizmasını kilitleyebilmek adına ele geçirmesi gereken isimler birden fazladır; aynı anda

Cumhurbaşkanı ve Başbakanı etkisiz hale getirerek yönetimi sulta altına almak mecburiyeti bulunmaktadır.

Diğer ölçüt ise **özerkliliktir**. Bu kriter ise siyasal sistemin siyasal olmayan sosyal, sosyal olmayan gruplardan veya çevreden ne derece etkilendiğine odaklanmıştır. Sistemin siyasal olmayan süreçlerden, gruplardan veya çevrelerden etkileniyor olması, onun ne denli zayıf bir kurumsallaşmaya sahip olduğunu göstermektedir. Türk siyasal yaşamında sosyal grupların siyaset içerisine entegre olması sık karşılaşılan bir durum olarak ifade edilebilir. Zira aşiretler, tarikâtlar, ticaret ve lobi grupları arasından seçilen milletvekilleri, partililer veya bürokratlar görülebilir. AK Parti hükümetlerinin bürokratik vesayet karşısında kurduğu ittifak kuvvetleri arasında yer alan FETÖ gibi siyasal ve sosyal olmayan grupların varlığı ise siyasal sistemin bütünüyle kurumsallığını zedelemekte ve yıkılmasını kolaylaştırır vaziyete getirmektedir. Darbe Girişimi ile de görülmüştür ki bürokrasinin, yargının üst kademelerinin ve istihbarat teşkilatları ile ordunun en kilit noktalarında yer etmiş terör örgütü üyeleri siyasetin yıkılmasında faal olabilmektedirler.

Son kriter ise **sistemin ne kadar bütünlük taşıdığıdır**. Bundan kasıt birlik, birliktelik ruhu, moral ve disiplinin muhafaza edilmesidir. Darbe Girişimi esnasında gösterilen hem siyasal hem de sosyal birliktelik ruhu, darbenin gerçekleşmemesindeki en önemli ikinci kriteridir; zira ilki devlet başkanının ele geçirilememiş olmasıdır. Hem toplum içerisinde hem de siyasal kurumlar arasında sahip olunan birlikte hareket etme savunma dürtüsü, iyi siyaset yapan toplumsal kültürün iyi savaşan bir toplum olmasıyla açıklık kazanabilir.

4.4. Ekonomik Faaliyetler Bakımından Türkiye

Ekonomik nedenler, bahsettiğimiz üzere Türkiye’de siyaseti ve yönetimi etkileyen temel unsurlardan biri haline dönüşmüştür. Türk siyasal hayatı, ekonomi çevresinde dönen bir çerçevede ilerlemektedir; ki buna en basit örneklerden biri seçim dönemlerinde partilerin halka sunduğu vaatler arasında en önemli olanlarının ekonomik vaatler olarak görülmesidir, denebilir.

Model açısından, darbelerle ekonomik düşüşler veya krizler arasındaki bağlantıyı 15 Temmuz için irdelemek gerekmektedir. Türkiye’nin 15 Temmuz’daki ekonomik panoramasını çizdiğimizde ortaya çıkacak sonucun Türkiye’nin ekonomik bir düşüş yaşayıp yaşamadığı üzerinden darbe sıcaklığına ne kadar yaklaştığını da ortaya çıkaracaktır. Bu minvalde, uluslararası ekonomi kuruluşlarının raporları darbe öncesi ve sonrasında değerlendirmeye alınacak ve BRIC ülkeleri ile karşılaştırılacaktır.

Fitch Derecelendirme Kuruluşunun Şubat 2016’da Türkiye hakkında yayınladığı raporda ülkenin dış finansman zayıflıklarına bağlı baskı durumu, terör ve seçimler nedeniyle⁶ ekonomik güven ve istikrarı zayıflatan/sarsan ve bunları kalıcı hale getirecek politikaların durumu, GSYİH’da azalma ve borçlanma gibi nedenlerle olumsuz; yabancı yatırımcı sağlayan, piyasa esnekliği getiren, tasarrufları artırıcı yapısal reformların varlığı, öncesine nazaran daha kararlı ve güvenli bir iç politikanın varlığı, daha tutarlı ve öngörülebilir para politikası tercihinin düşük ve istikrarlı bir enflasyon sunacağı gibi görüşler ve önerilerle ülke notunu istikrarlı (BBB-) olarak düzenlemişti (www.fitchratings.com, Erişim: 22.06.2017).

Moody’s ise Türkiye notunu darbe öncesinde kayda değer bir şekilde değiştirmemişti. Ekonomi ve para politikasına olan endişeleri, enflasyon rakamlarının istikrarsızlığı ve yüksekliği, iç ve dış güvenlik tehditleri, ekonomide reform yanlısı bir politikanın belirlenmesi ve dış borçlanma gibi kalemler arasında değerlendirmeler, Moody’s’in Türkiye notunda yatırım yapılabilir bandında kalmasına yetiyordu. Ancak Darbe Girişiminden sonra Fitch ve Moody’s, Türkiye’nin notunu aşağı

⁶ 2015 yılında üst üste yaşanan seçimler ve Rusya krizi ile PKK, DAESH, TAK ve DHKP gibi ülke içi, PYD ve PKK gibi ülke dışı terör örgütlerinin oluşturduğu baskılar, ayrıca Suriye Savaşı ve göç ve göçmen politikaları.

çekmek yoluna gittiler (www.paraborsa.net, Erişim: 22.06.2017). Bu düşünüş, ağır bir şekilde seyretmedi ve Eylül ayında Moody's darbenin etkilerinin tamamen düzeldiğine dair bir haber yayınlasa da notu düşürmekte geri kalmayarak yatırım yapılabilir seviyenin altında tutmasını değiştirmede. Bunun nedenini ise ülkenin dış borçlanmaya bağlı stresinin artması ve borçlanmayı destekleyici politikaları çekilmiş olmasına bağladı (www.bloomberght.com, Erişim: 21.06.2017).

Standart and Poor's ise Moody's benzeri bir yaklaşımla Darbe Girişimi sonrası notunu hızlıca düşürmeyi tercih etmişti. Türkiye hakkında Darbe öncesi endişeleri Fitch ve Moody's'le benzerlikler gösteren S&P, darbe öncesi ve sonrası dönemlerde Türkiye'nin notunu yatırım yapılabilir olmaktan uzakta tutmakta (www.paraborsa.net, Erişim: 22.06.2017). Kuruluş özel sektör borcunu riskli, büyüme hızını yavaş ve yatırım iştahını da düşük bulmakla birlikte jeopolitik riskleri de göz önünde bulundururken hükümetin dışsal kırılganlıkları azaltıcı önlemleri, yapısal reform vaatlerini ve ekonominin standart bir dayanaklılığa sahip olmasını pozitif etmenler olarak saymaktadır (www.paraborsa.net, Erişim: 22.06.2017).

Genel olarak bakıldığında, Türkiye'nin büyüme oranları, enflasyon verileri, yatırım çekme kabiliyetleri, dış ve iç borçlanma durumu, yapısal reform beklentileri, para ve ekonomi politikaları, jeopolitik istikrar ve güven, seçimler ve GSYİH'da yakın zamanda yaşanan dalgalanmalar ekonomi kuruluşlarının en saygın üçlüsü olarak bilinen bu kurumların Türkiye hakkındaki notlarını etkileyen temel faktörler olduğunu söyleyebiliriz. Darbe öncesinde kuruluşların Türkiye raporları genellikle durağan iken, darbe sonrası kredi notunu hızlı bir şekilde düşürdüklerini gözlemleyebiliriz. Darbe sonrası ise, ekonomik gelişmeleri yakından takip ederek Türkiye'nin darbe şokunu atlattığını ifade etmişlerdir. Fakat düşürmeye devam ettikleri notlar, neredeyse tüm dünyada seyreden ekonomik belirsizlik ve çalkantılar üzerine daha anlamlı bir şekilde değerlendirilebilir. Zira Türkiye'nin ekonomi konusunda genellikle karşılaştırıldığı ülkeler olarak BRIC ülkeleri (Rusya, Brezilya, Güney Afrika, Çin ve Hindistan) son dönemde bu kuruluşlar tarafından ağır eleştirilere maruz kalmaktadır. Öyle ki, Çin ve Hindistan dışındaki ülkelerin kredi notlarını oldukça düşüren kuruluşlar, 30 yılın ardından Çin ekonomisini de aşağı yönlü göstermekten geri kalmamışlardır. Ayrıca dünyanın en güçlü ekonomilerinden sayılan sayılı Avrupa ekonomileri ve özellikle ABD'nin büyüme oranlarını da ciddi derecede eleştiriye tabi tutmaktadırlar (www.bloomberght.com, Erişim: 22.06.2017).

Bu veriler ışığında denebilir ki, Türkiye Darbe öncesi dönemde darbenin başarıya ulaşabileceği derecede ekonomik bir kriz ve tehdit altında değildi⁷. Aksine, darbe yaşanmasına rağmen kendisini hızlı şekilde toparlamasını da becerecek derecede direnç gösterebilme kabiliyetine de haizdi. Zira siyasette ekonominin önemli olduğu Türkiye'de darbe karşıtı sokak gösterilerinin ortaya koyduğu tablo da, en azından vatandaşların darbeye herhangi bir sebeple meşruiyet vermediklerini, darbeyi olağan ve hatta olması gereken bir hamle olarak karşılamadıklarını göstermektedir. Bu sebeplerin arasında vatandaşların ekonomi politikaları sebebiyle hükümete karşı darbeye meşruiyet sağlayacak bir endişe duymadıkları da açıktır.

4.5. Dışsal Faaliyetler Bakımından Türkiye

Son değişken, dışsal faaliyetler olarak özetlenebilecek yabancı uluslararası veto gücü ve savaş durumu koşulları gibi faaliyetlerdir. Türkiye ve Anadolu, jeopolitik pozisyonu sebebiyle tarihten beridir pek çok devletin siyasetine bahis olmuştur. Bu durum son yüzyılda da değişmemiş, Türkiye'nin Birleşik Devletler ve Sovyet Rusya'sı arasındaki mücadelelerine tanıklık etmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği, NATO ve Orta Doğu çemberi arasındaki çekişmelere de konu olmuştur. Türkiye geçmişindeki darbelerle ilişkili olarak yabancı devletlerin müdahalelerini tartışa gelmiş, 15

⁷ 15 Temmuz Darbe Girişimi dönemini inceleyen detaylı bir çalışma için bkz: Aydın, Levent & Dilek Çetin (2017) "Economic Effects of July 15 Coup Attempt in Turkey: Comparing Coup vs. Coup D'etat", *Turkish Studies* Vol. 12/16 p.103-124

Temmuz Darbe Girişimi için de benzeri dış odakların müdahilliğini gerek devlet nezdinde gerekse kamuoyu nezdinde sürekli olarak dile getirmekten çekinmemiştir (www.tccb.gov.tr, Erişim: 22.06.2017). Yalnız “dış odakların ve dış mihrakların” kim olduklarına dair veya ne şekilde müdahil olduklarına dair kamuoyunu rahatlatıcı herhangi müspet bir kanıt şimdiye kadar açıklanmamıştır. Söylemler, belge ve delillerin darbe soruşturmalarının salahiyeti açısından gizli kalması gerektiğinden öte gitmemektedir; darbe girişimi ile ilgili olarak FETÖ bağlantılarından başka herhangi müspet bir harici devletin bağlantısından söz edilmemektedir. (www.sabah.com.tr, Erişim: 22.06.2017). Fakat ispatlanamıyor oluşu olmadığı anlamına da gelmeyecektir, bu konuyla ilgili belirsizlik durumunu halen korumaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Zimmermann'ın ortaya koyduğu model çerçevesinde 15 Temmuz Darbe Girişimini değerlendirmeye çalıştığımız bu yazının sonucunda, başlıklara ayırdığımız modelin her alt başlığı açısından konuya ayrı ayrı değindik⁸ ve nihayetinde 15 Temmuz'un Türkiye'de başarısız da olsa bir darbe girişiminde bulunmak için belli noktalarda sıcaklıklara sahip bir pozisyonda olduğunu gördük. Aşağıda değineceğimiz maddelerin hangilerinin olumlu hangilerinin olumsuz olması durumunda, ya da hangi oranda olumlu olmaları durumunda darbe sıcaklığının yeterli olacağına dair herhangi bir araştırma veya veri sahibi olmamakla birlikte sonucun anlamlı bir kompozisyon oluşturduğunu söyleyebiliriz:

- Askeri Faaliyetler bakımından Türkiye'de darbenin gerçekleşmesi açısından olumlu,
- Hükümet Faaliyetleri bakımından darbenin gerçekleşmesini engelleyici,
- Sosyal siyasal Faaliyetler bakımından olumlu ve olumsuz,
- Ekonomik Faaliyetler bakımından darbeyi engelleyici,
- Dışsal Faaliyetler bakımından ise yine darbenin gerçekleşmesi açısından olumsuz nitelikler taşımaktadır.

Kısaca değinmek gerekirse 15 Temmuz gecesinde Türkiye, Zimmermann'ın ortaya koyduğu modele göre bir darbenin ortaya çıkması ve gerçekleşmesi için yeterli şartları sağlayabilmiş değildir. Askeri açıdan desteklenme ihtimali taşıyor gözükse, sosyal ve siyasal pek çok sorunla boğuşuyor olsa da Türkiye'nin hükmedilme kabiliyetleri, ekonomik yeterlilikler, dışsal faaliyetler bakımından ortaya koyduğu direnç ve sosyal siyasal faaliyetler bakımından devşirdiği pozitif yönler ülkede bir darbe girişimi olsa dahi neticesinde kesinlikle ölü doğacağını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aaron Belkin and Evan Schofer (2003) “Toward a Structural Understanding of Coup Risk” *Journal of Conflict Resolution* Vol. 47 No.5 p. 594-620
- Aras, Bülent (2017) *15 Temmuz Sonrası Türkiye'de Devlet, Kurumlar ve Reform*, İstanbul Politikalar Merkezi, ISBN 978-605-9178-82-2
- Aydın, Abdullah (2017) *Sosyal Medya Paradigmasındaki Dönüşümün Siyasal Katılıma Yansıması*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hatay

⁸ Gerçekleşen darbelerin nedenlerine dair ayrıntılı bir tablo için bkz (Aaron Belkin and Evan Schofer, 2009: 601-604)

- Aydın, Abdullah, Belli Aziz (2015) *Cumhurbaşkanlığı ve Meşriyet Tartışmaları*, Ed.Faruk Temel-Onur Önürmen, Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Medya içinde, Nobel Akademik Yayıncılık, Temmuz, s87-102, Ankara
- Aydın, Levent & Dilek Çetin (2017) “Economic Effects of July 15 Coup Attempt in Turkey: Comparing Coup vs. Coup D’etat”, *Turkish Studies* Vol. 12/16 p.103-124.
- Demirel, Tanel (2005) “Lessons of Military Regimes and Democracy: The Turkish Case in a Comparative Perspective” *Armed Forces & Society*, Vol. 31, No. 2, pp. 245-271.
- Finer, S. E. (1970) *Comparative Government*, Penguin Books, London
- Hibbs, Douglas (1973) *Mass Political Violence: A Cross-National Causal Analysis*, A Wiley-Interscience Publication, New York· London· Sydney· Toronto
- Huntington, Samuel P. (1973) *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, New Haven and London
- Janowitz, Morris (1964) “The Military in the Political Development of New Nations” *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 20:8, p. 6-10
- Jia, Ruixue and Pinghan Liangz (2011) “Government Structure and Military Coup” *The International Platform of the Ifo Institute of Economic Research and the Center of Economic Studies, the Economics of Conflict – Theory and Policy Lessons*
- Needler, Martin C. (1968) “Political Development and Socioeconomic Development: The Case of Latin America” *American Political Science Association, The American Political Science Review*, Vol. 62, No. 3, pp. 889-897
- Putnam, Robert D. (1967) “Toward Explaining Military Intervention in Latin American Politics” *Cambridge University Press, World Politics*, Vol. 20, No. 1, pp. 83-110
- R. D. McKinlay and A. S. Cohan (1975) “A Comparative Analysis of the Political and Economic Performance of Military and Civilian Regimes: A Cross-National Aggregate Study” *Comparative Politics*, Vol. 8, No. 1, pp. 1-30
- R. D. McKinlay and A. S. Cohan (1976) “Performance and Instability in Military and Nonmilitary Regime Systems” *American Political Science Association, The American Political Science Review*, Vol. 70, No. 3, pp. 850-864
- Rhodes, Edward. (2004) *Presence, Prevention, and Persuasion: A Historical Analysis of Military Force and Political Influence*, Lexington Books, USA
- TC İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör ve Örgütlü Suçlar Araştırma Bürosu Darbe İddianamesi, 13.04.2017, Erişim: http://t24.com.tr/files/20170414170955_ahmetaltaniddianame.pdf
- Thompson, William R. “Regime Vulnerability and the Military Coup” *University of New York, Comparative Politics*, Vol. 7, No. 4, pp. 459-487
- Walt, Stephen M. (1992) “Revolution and War” *World Politics*, Vol. 44, pp 321-368
- Zimmermann, Ekkart (1987) “Government Stability in Six European Countries During the World Economic Crisis of the 1930s: Some Preliminary Consideration” *European Journal of Political Research* Vol. 15 p. 23-52
- Zimmermann, Ekkart (1990) “On the Outcomes of Revolutions: Some Preliminary Considerations” *American Sociological Association, Sociological Theory*, Vol. 8, No. 1, pp. 33-47

- Zimmermann, Ekkart (1988) "The Puzzle of Government Duration: Evidence from Six European Countries during the Interwar Period" *Comparative Politics*, Vol. 20, No. 3, pp. 341-357
- Zimmermann, Ekkart (1984) "The Study of Crisis in Liberal Democracies: Pitfalls and Promises" *International Political Science Review*, Vol. 5 No. 3 p.319-343
- Zimmermann, Ekkart (1979) "Toward a Causal Model of Military Coups d'Etat" *European Consorsium for Political Research, Politics and the Military Workshop Presented Paper*, pp. 387-413

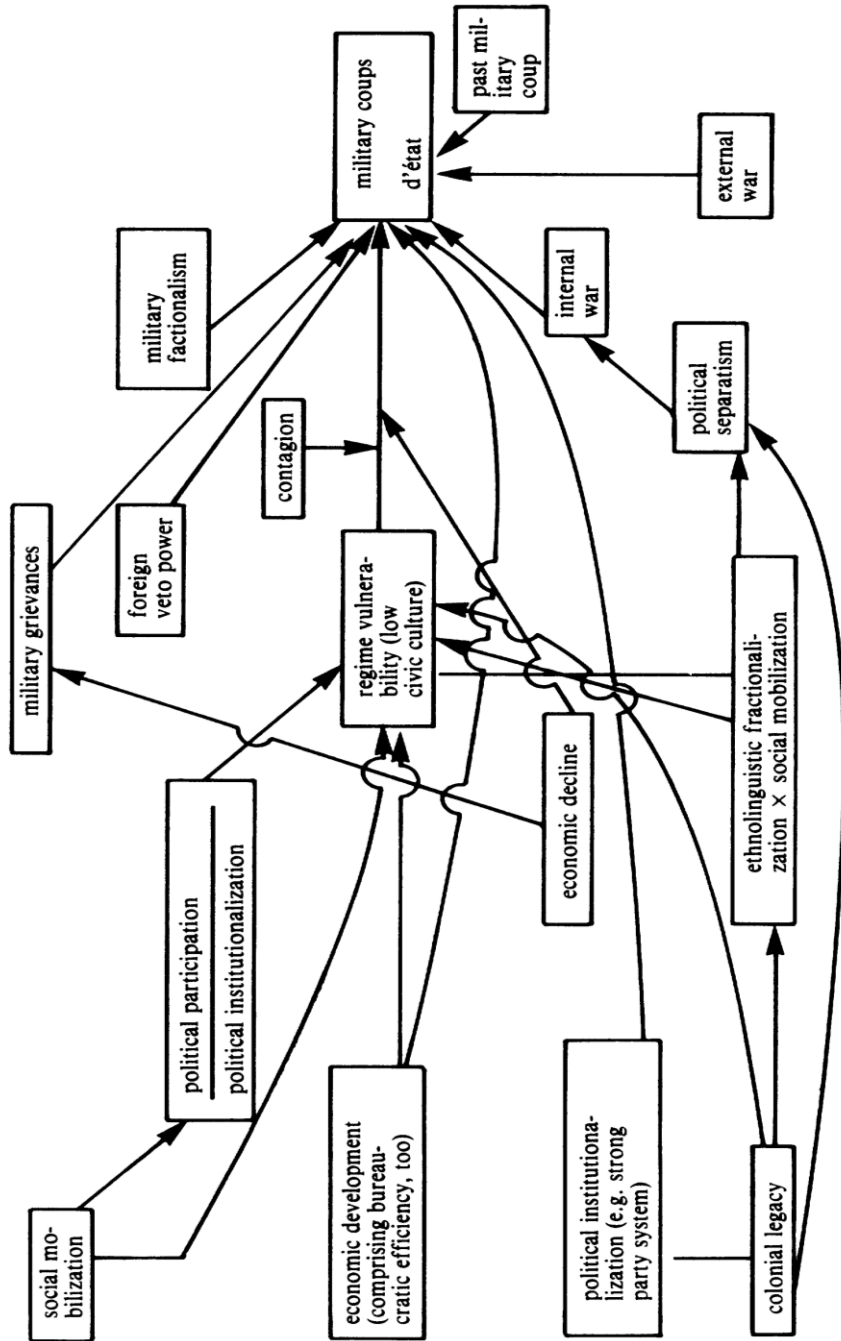
İnternet

- Bakan Bozdağ Tüm Belgeler Şu Anda Amerikan Adalet Bakanlığında, Sabah Haber, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2017/02/23/bakan-bozdag-tum-belgeler-su-anda-amerikan-adalet-bakanliginda>, Erişim: 22.06.2017
- Binali Yıldırım 65. Hükümeti Açıkladı, Aljazeera News, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/binali-yildirim-65-hukumeti-acikladi> Erişim: 21.06.2017
- BRICS Çöktü, BloombergHT Haber, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/2000238-brics-coktu>, Erişim: 22.06.2017
- Cumhurbaşkanı Erdoğan Anıtkabir'de Düzenlenen Törene Katıldı, TC Cumhurbaşkanlığı Resmi Sitesi, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/55817/cumhurbaskani-erdogan-anitkabirde-duzenlenen-torene-katildi.html>, Erişim: 22.06.2017
- Fitch Affirms Turkey at 'BBB-'; Outlook Stable, Fitch Ratings, <https://www.fitchratings.com/site/pr/1000118>, Erişim: 22.06.2017
- Genelkurmaydan Çok Sert Açıklama, Hürriyet Haber, <http://www.hurriyet.com.tr/genelkurmaydan-cok-sert-aciklama-6420961> Erişim: 21.06.2017
- Kadro İstatistikleri, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Resmi Sitesi, <http://www.bumko.gov.tr/TR,908/kadro-istatistikleri.html> Erişim: 21.06.2017
- Kamu Personelinin Kurum Türlerine Göre Çalışan Sayısı Dağılımı, TC Devlet Personel Başkanlığı, <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistik/kamu-personelinin-butce-turlerine-gore-calisan-sayisinin-dagilimi-504> Erişim: 21.06.2017
- Moody's Darbe Girişiminden Sonra Yaşanan Şok Büyük Ölçüde Kayboldu, BloombergHT Haber, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1920272-moodys-darbe-girisiminden-sonra-yasanan-sok-buyuk-olcude-kayboldu>, Erişim: 21.06.2017
- Moody's Türkiye'nin Kredi Notunu Düşürdü, Paraborsa İnternet Platformu, <https://www.paraborsa.net/i/moodys-turkiyenin-kredi-notunu-dusurdu/>, Erişim: 22.06.2017
- Personel Genel Müdürlüğü İstatistikleri, Maliye Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Resmi Sitesi, <http://www.per-gen.gov.tr/istatistikler.html> Erişim: 21.06.2017
- S&P den Beklenmedik Aksiyon, Paraborsa İnternet Platformu, <https://www.paraborsa.net/i/spden-beklenmedik-aksiyon/>, Erişim: 22.06.2017
- S&P Türkiye Değerlendirmesi, Paraborsa İnternet Platformu, <https://www.paraborsa.net/i/sp-turkiye-degerlendirmesi-alb-forex-04-11-2016/>, Erişim: 22.06.2017

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/31

FIGURE 1
A Causal Model of Military Coups d'État

Askeri Darbe Modeli Şeması (Zimmermann, 1979; 393)

Turkish Studies

Tablo.1'deki Kavramların Metin İçi Karşılıklarını Gösterir Liste

<ul style="list-style-type: none"> - Social Mobilization: Sosyal Mobilizasyon - Economic Development: Ekonomik Gelişme - Political Institutionalization: Siyasal Kurumsallaşma - Colonial Legacy: Sömürü Geçmişi - Political Participation: Siyasal Katılım - Ekonomik Decline: Ekonomik Düşüş / Zayıflık - Ethnolinguistic Fractionalization x Social Mobilization: Sosyal Mobilizasyon Karşısında Etnolinguistik Ayrımcılık - Past Military Coup: Geçmiş Askeri Darbeler / Tecrübeler 	<ul style="list-style-type: none"> - Military Grievances: Askeri Huzursuzluk / Endişe - Regime Vulnerability: Rejim Zayıflığı - Foreign Veto Power: Yabancı Uluslararası Veto Gücü - Contagion: Bulaşma / Geçme - Military Factionalism: Askeri Ayrışma - Internal War: İç Savaş - Political Seperatism: Siyasal Ayrışma - External War: Dış Savaş / Savaş - Past Military Coup: Geçmiş Askeri Darbeler / Tecrübeler
---	---